

บทที่ 4

ข้อมูลพื้นฐาน

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยทางด้านเมือง จึงได้ทำการศึกษาถึงข้อมูลพื้นฐานในขอบเขตบริเวณพื้นที่ศึกษา เพื่อทำความเข้าใจสภาพพื้นที่รวมถึงสภาพการวางผังเมืองในพื้นที่ และอาศัยเป็นกรอบในการดำเนินการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ โดยข้อมูลที่ศึกษาประกอบด้วย 2 ส่วนหลัก ได้แก่

1. ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ศึกษา
2. สภาพการวางผังเมืองในพื้นที่ศึกษา

4.1 ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ศึกษา

4.1.1 จังหวัดสมุทรปราการ

1) ประวัติความเป็นมา

เมืองสมุทรปราการเป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่า เมืองสมุทรปราการเป็นเมืองที่สร้างขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาในรัชสมัยของพระเจ้าทรงธรรม มีชื่อปรากฏอยู่ใน พระราชกฤษฎีกาซึ่งตราขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2178 พระเจ้าทรงธรรมได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างเมืองสมุทรปราการขึ้นที่บริเวณ คลองปลากด มีฝรั่งชาวฮอลันดาเข้ามาค้าขายกับไทยในสมัยของสมเด็จพระเอกาทศรถ โดยมีความสัมพันธ์กันดี และทำความดีความชอบกับทางราชการแผ่นดินหลายอย่าง สมเด็จพระเอกาทศรถจึงได้ทรง พระราชทานที่ดินบริเวณเหนือคลองปลากด ใช้เป็นที่ตั้งคลังสินค้า และเป็นที่อาศัยของเจ้าหน้าที่ เป็นสถานที่ตั้งงามมีเครื่องใช้ต่างที่ทันสมัย จนถึงกับมีการยกย่องในหมู่ชาวฮอลันดาว่าเป็นเมือง "นิวอัมสเตอร์ดัม" (New Amsterdam) ปัจจุบันถูกน้ำเซาะพังไปแล้ว สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงเห็นว่าปากน้ำเจ้าพระยานั้นหากมีข้าศึกมารุกรานพระนครก็จะทำได้ง่าย จึงโปรดเกล้าฯ ให้กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ (พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว) กับ พระยาพระคลัง (ดัส) เป็นแม่กองไปควบคุม การก่อสร้างเมืองสมุทรปราการขึ้นใหม่ในปี พ.ศ. 2362 ในบริเวณตำบลปากน้ำในปัจจุบัน และให้ก่อสร้างปราการขึ้นทั้ง 2 ฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาจำนวน 6 ป้อมปราการด้วยกัน คือ ฝั่งตะวันตกแม่น้ำเจ้าพระยาจำนวน 2 ป้อม คือ ป้อมนาคราช

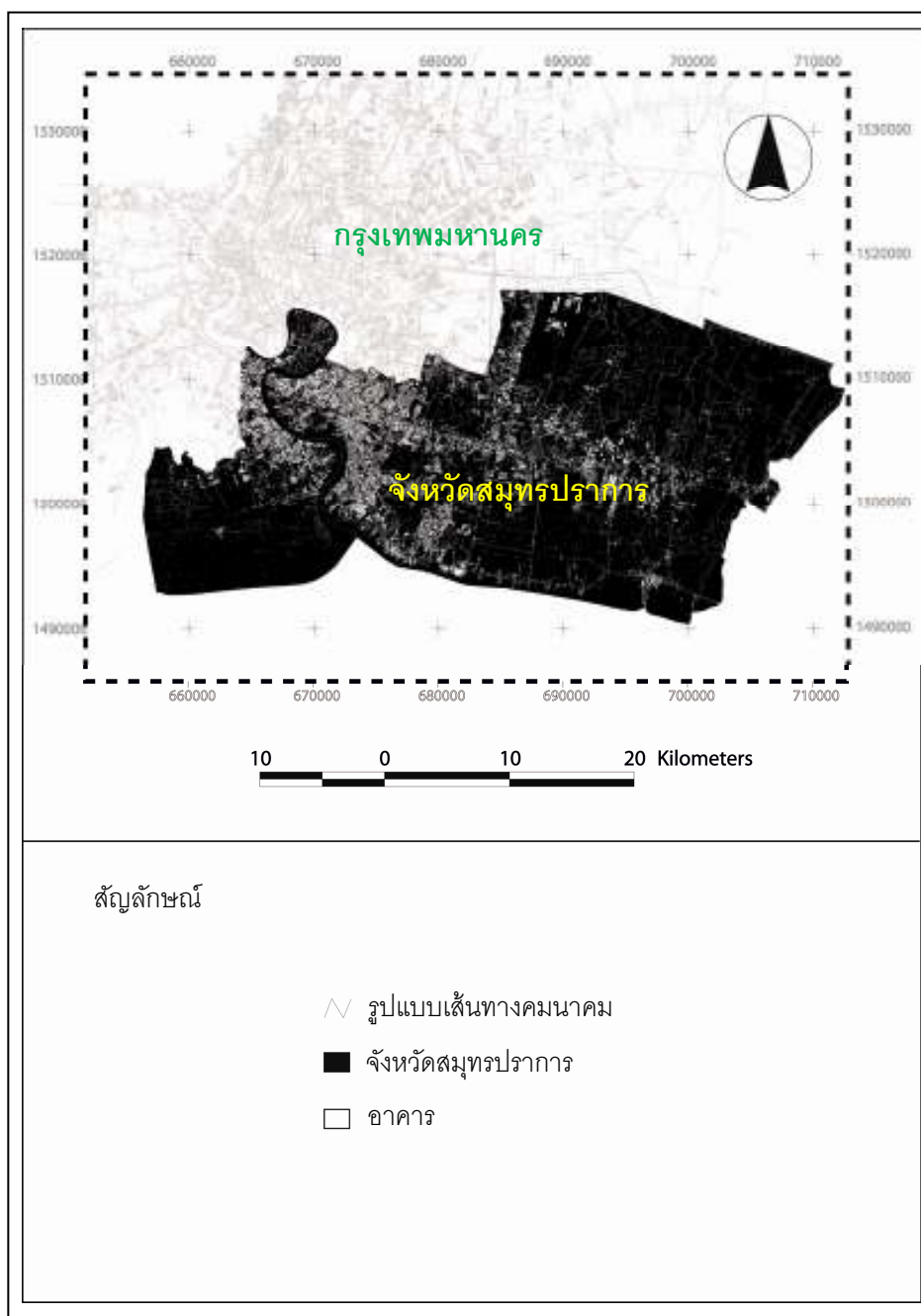
และป้อมผีเสื้อสมุทร ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาอันเป็นที่ตั้งที่ทำการเมือง มี 4 ป้อม คือ ป้อมประโคนชัย ป้อมนารายณ์ปราบศึก ป้อมปราการ และป้อมกายสิทธิ์ ในสมัยต่อมา ได้มีการสร้างป้อมเพิ่มขึ้นอีก 24 ป้อม แต่ป้อมมีชื่อเป็นที่รู้จักจนถึงปัจจุบันคือ ป้อมพระจุลจอมเกล้า ซึ่งทางราชการทหารเรือใช้ในราชการอยู่จนทุกวันนี้ ในปี พ.ศ. 2459 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 ทรงเปลี่ยนคำว่าเมืองเป็นจังหวัด เกิดจังหวัดสมุทรปราการขึ้นโดยประกอบด้วยอำเภอสมุทรปราการ อำเภอบ่อ อำเภอบางพลี และอำเภอสีขิง และจังหวัดพระประแดงประกอบด้วยอำเภอพระประแดง อำเภอพระโขนง และอำเภอรามัญบูรณะปี พ.ศ. 2475 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 เกิดวิกฤตการณ์เศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก รัฐบาลต้องประหยัลดการใช้จ่ายเงินของแผ่นดิน จึงโปรดฯ ให้ยุบจังหวัดพระประแดงขึ้นกับจังหวัดสมุทรปราการ อำเภอพระโขนงขึ้นกับจังหวัดพระนคร และอำเภอรามัญบูรณะขึ้นกับจังหวัดธนบุรี ในปี พ.ศ. 2485 ได้มีพระราชบัญญัติรวมจังหวัดพระนคร ธนบุรี สมุทรปราการ และนนทบุรีเข้าไว้ด้วยกัน รวมเรียกว่านครบาล กรุงเทพฯ ธนบุรี และในปี พ.ศ. 2486 มีการปรับปรุงระเบียบการปกครองใหม่ ยุบจังหวัดสมุทรปราการขึ้นกับจังหวัดพระนคร และในวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2489 จังหวัดสมุทรปราการได้แยกออกจากจังหวัดพระนครตราบจนทุกวันนี้ โดยคำว่าสมุทรปราการ มาจาก คำว่า "สมุทร" ซึ่งแปลว่าทะเล และ "ปราการ" ที่แปลว่า กำแพง จึงมีความหมายโดยรวมว่า "กำแพงริมน้ำ" (จังหวัดสมุทรปราการ, 2552)

2) ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดสมุทรปราการตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา โดยอยู่ตอนปลายสุดของแม่น้ำเจ้าพระยาและเหนืออ่าวไทย ระหว่างเส้นรุ้งที่ 13 - 14 องศาเหนือ และเส้นแวงที่ 100 - 101 องศาตะวันออก มีเนื้อที่ประมาณ 1,004.092 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 627,557.50 ไร่ อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ๙ ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ เป็นระยะทางประมาณ 30 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ กรุงเทพฯ ฯ
ทิศใต้	ติดต่อกับ อ่าวไทย
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ จังหวัดฉะเชิงเทรา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ กรุงเทพฯ ฯ

ภาพที่ 4.1
ที่ตั้งจังหวัดสมุทรปราการ

ที่มา: สำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร, 2545. และกรมโยธาธิการและผังเมือง, 2545.